

STÄRKT FÖRTROENDE FÖR SJUKVÅRDEN, JOURNALISTER OCH RIKSDAGENS POLITIKER

ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning

I fokus för det här kapitlet står frågan om hur allmänhetens förtroende för några olika samhällsinstitutioner och yrkesgrupper ser ut, och hur förtroendet eventuellt har förändrats i samband med att coronapandemin fortsatt hålla sitt grepp om samhället. De aktörer vars förtroendekapital granskas närmare är sjukvården och dess personal, universitet/högskolor och forskare, medieinstitutioner och journalister samt Sveriges riksdag och rikspolitiker. Därtill analyseras förtroendet för den information om coronaviruset som förmedlats av olika aktörer under pandemin. Resultaten visar att svenskarna förtroende är fortsatt stabilt, och i vissa fall har ökat. Sjukvårdspersonalen intar en ohotad förstaposition bland yrkesgrupperna, följt av forskare. Förtroendet för medier och Sveriges riksdag, samt för journalister och politiker, ligger på en jämförelsevis lägre nivå. Dock kan skönjas en viss förtroendeökning för riksdagen, journalister och rikspolitiker. Avseende förtroende för olika aktörers pandemiinformation ligger forskare och Folkhälsomyndigheten i topp, medan information från journalister och politiker når lägre förtroendenivåer. Förtroendet för journalisters information har emellertid ökat mellan 2020 och 2021.

Förtroende är en av demokratins och välfärdssamhällets grundbultar. Att medborgarna känner förtroende för varandra och för politiska, ekonomiska och sociala institutioner och att makthavare i sin tur har förtroende för medborgarna är en förutsättning för samhällelig kunskapsöverföring, samverkan och utveckling (Robbins, 2016). Det blir inte minst tydligt vid stora förändringar och i kriser då samhället och dess institutioner sätts på prov (Bargain & Aminjonov, 2020). Stödet för politiska institutioner har ofta en benägenhet att öka i samband med omvälvande händelser, ett slags ”rally ’round the flag”-effekter där förtroendekapitalet för aktörer eller institutioner förknippade med nationen stärks (Dinesen & Jaeger, 2013; Hetherington & Nelsson, 2003; jfr Mueller, 1973). I sådana situationer blir nationell samling, eller nationell tillhörighet centralt, givet att politiker och andra aktörer har folket med sig. Upplevs samhällets institutioner verka mot den enskilde medborgaren, kan effekten snarare bli den omvända. Yttre eller inre påfrestningar kan tillsammans med brist på förtroende och tillit skapa kaos och bidra till splittring, eller till och med upplösning av samhällen (Robbins, 2016). Upploppen i Linköping, Norrköping och Malmö påsken 2022 kan beskrivas som

exempel på hur bristande förtroende för samhället i kombination med upplevd provokation fick såväl enskilda som olika grupperingar att rikta våldshandlingar och grovt sabotage mot bland annat blåljuspersonal (Polisen, 2022a, 2022b).

Det svenska samhället har stått inför flera stora utmaningar de senaste åren, där coronapandemin kanske är den händelse som åtminstone under 20-talets inledning fått störst konsekvenser för befolkningen, näringsliv och enskilda samhällsinstitutioner. Några av de institutioner och aktörer som har haft centrala roller under pandemin är sjukvården och dess personal, forskare, politiska makthavare och inte minst nyhetsmedia. Allmänhetens förtroende för dessa nyckelaktörer är av flera skäl väsentligt. För att människor ska vilja följa rekommendationer och riktlinjer förmedlade av myndigheter och makthavare, krävs att det finns en viss grundläggande tillit för dessa aktörer och deras kompetens (Bargain & Aminjonov, 2020). Samtidigt spelar också allmänhetens förtroende för medier roll för olika aktörers möjligheter att nå ut till befolkningen med sitt budskap. I samband med kriser är nyhetsmedierna den viktigaste informationslänken mellan å ena sidan myndigheter/ansvariga politiker och å andra sidan allmänhet. (jfr. Nielsen m.fl., 2020).

Studier från hösten 2020, då coronapandemin hade pågått under ett drygt halvårs tid, visade att människors förtroende för samhällsinstitutioner generellt förblivit stabilt, med vissa toppar för institutioner som sjukvård, regering och riksdag (Falk & Andersson, 2021). Frågan är vilken påverkan ytterligare ett år med pandemin har haft på olika aktörers förtroendekapital. I det här kapitlet kommer förtroendet för ett urval av institutioner och yrkesgrupper att granskas närmare, närmare bestämt sjukvården, forskningen, den politiska makten och medierna. Inledningsvis fokuseras förtroendet för samhällsinstitutionerna, därefter analyseras förtroendet för några av de yrkesgrupperna som är verksamma inom dessa. Avslutningsvis kommer kapitlet också att belysa förtroendet för den information om coronapandemin som de olika aktörerna har förmedlat. Innan analyserna påbörjas, berörs dock kort faktorer som vanligen brukar lyftas fram som betydelsefulla för att förklara människors förtroendebedömningar.

Förtroendets förutsättningar

Även om konceptualiseringen av förtroende och tillit skiljer sig mellan olika ämnesområden, kan förtroende något förenklat beskrivas som en egenskap hos en aktör eller ett system som individen har möjlighet att värdera, medan tillit är förknippat med relationen mellan aktörer, exempelvis mellan patienten och dennes läkare. Analytiskt kan förtroende och tillit delas in i tre dimensioner, eller varianter, som handlar om hur man känner tillit, vem man litar på samt vad man litar på i relation till den andre (Newton & Zmerli, 2011; Nannestad, 2018; Uslander, 2003). Robbins (2016) beskriver ett slags relationell tillit, där kognitiva processer fungerar som källor till förtroende när en person bedömer en annan aktörs resurser, tjänster, beteenden eller kompetens i en viss fråga eller ett visst sammanhang (jfr. Farrell,

2009). Som kognitiv process innefattar förtroendebildning såväl automatiska som medvetna procedurer (Vaisey, 2009). Dessa baseras bland annat på individens tidigare erfarenheter och kunskaper om sociala relationer, på bedömningar av den externa aktörens kompetens, kunskaper och problemhanteringsförmåga liksom dess grad av opartiskhet (integritet) (Newton m.fl., 2018; Robbins, 2018). Det senare kan exempelvis handla om att alla patienter behandlas lika i sjukvården, oavsett bakgrund eller boendeort (jfr. Bargain & Aminjonov, 2020). Därtill spelar upplevelsen av aktörens transparens, till exempel i kommunikationen mellan medarbetare och allmänhet, roll för förtroendebedömningen, likaså hur viktig aktören är i individens vardag, vilka fördelar eller ”kostnadsbesparingar” individen bedömer sig kunna erhålla genom att ge aktören sitt förtroende, samt inte minst vilken ställning aktören har i den allmänna opinionen (Newton m.fl., 2018; Robbins, 2018; Chrysochoidis, Strada & Krystallis, 2009).

Vidare har förtroende beskrivits som ett slags selektiv mental process som skiftar beroende på sammanhang (Möllering, 2006), vilket dels innebär att olika personer är olika benägna att vara förtroendefulla, dels att det finns en viss systematik i förtroendet beroende på förutsättningarna runt omkring (Riedl & Javor, 2012; Korsgaard m.fl., 2015). De olika byggstenarna kan således ha olika stor betydelse för människors förtroende beroende på miljö och situation.

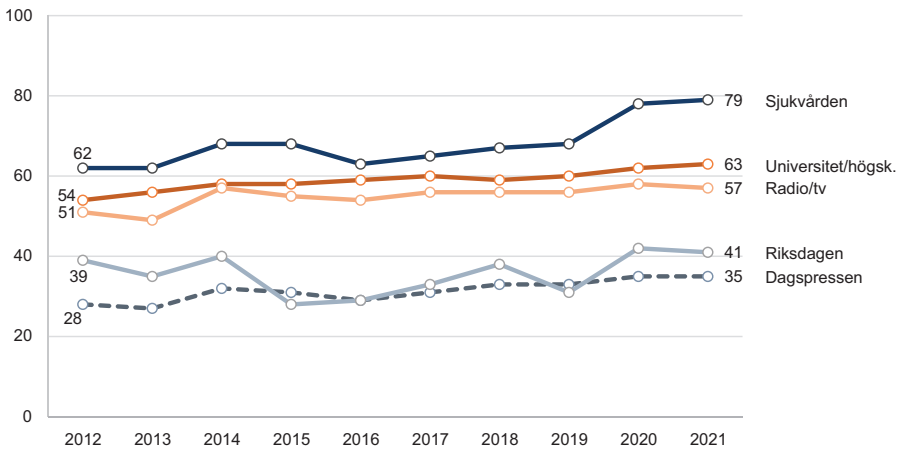
Stärkt förtroende för sjukvården under pandemin

Det är tydligt att pandemin, åtminstone fram till och med hösten 2021, har haft stor påverkan på allmänhetens förtroende för den svenska sjukvården som samhällsinstitution. Sjukvården, som sedan länge innehaft toppositionen i de årliga mätningar av förtroendet för olika institutioner som görs av SOM-institutet, har under pandemin ökat sitt förtroendekapital ytterligare. Hösten 2019, då få människor oroade sig för att samhället inom en relativt snar framtid skulle stå inför en pandemi (se t.ex. Andersson m.fl., 2020) uppgav 68 procent av svarspersonerna i det årets nationella SOM-undersökning att de hade ganska eller mycket stort förtroende för sjukvården (figur 1). Redan tidigt under pandemin, våren 2020, steg förtroendet för sjukvården markant (se Andersson & Oscarsson, 2020a) och sedan hösten 2020 har det legat cirka 10 procentenheter högre jämfört med före pandemin. Den senaste mätningen från hösten 2021 visade att 79 procent av allmänheten hade stort förtroende för sjukvården (figur 1). Trots en hårt pressad situation har sjukvården fortsatt att leverera, vilket sannolikt är en huvudförklaring till det allmänhetens ökade förtroende.

Förtroendet för medieinstitutioner som radio/tv och dagspressen har däremot inte sett någon stor förändring i förtroendenivåerna som följd av pandemin, ett resultat som i stort även gäller för universitet och högskolor (figur 1). På längre sikt, har det dock skett en ökning i förtroendet för dessa institutioner. Under den senaste tioårsperioden har andelen förtroendefulla ökat från 54 procent år 2012

till 63 procent år 2021 för universitet och högskolor, från 51 till 57 procent för radio/tv och från 28 till 35 procent för dagspressen. Politiska institutioner, däribland Sveriges riksdag, har däremot sett en ökning av andelen med stort förtroende under pandemin (se Falk & Andersson, 2021). Sedan hösten 2019 har andelen med stort förtroende för Sveriges riksdag ökat från 31 till 41 procent. När det gäller förtroendet för politiska institutioner brukar det vanligtvis gå att se så kallade valårseffekter, där förtroendet ökar tydligt under de år då allmänna val hålls. För riksdagen framträdde dock en sådan tendens redan under 2020, vilken därtill har hållit i sig även under 2021. Det återstår att se i vilken riktning förtroendet går under valåret 2022, med tanke på att det redan ligger på en relativt sett hög nivå.

Figur 1 Andel stort förtroende för olika samhällsinstitutioner i Sverige, 2012–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?'. Svartalternativen var 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Figuren visar andel mycket/ganska stort förtroende. Antal svarande 2021 var 3 191.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2012–2021.

I tabell 1 redovisas olika samhällsgruppers institutionsförtroende åren 2019 respektive 2021. Eftersom mönstret i förtroendet för de båda medieinstitutionerna är mycket likartat, om än på olika nivåer, får radio/tv här representera gruppen "medier". Det innebär att den fortsatta jämförelsen fokuserar på sjukvården, universitet/högskolor, radio/tv respektive riksdagen. När det gäller förtroendet för sjukvården ligger det på en högre nivå 2021 i så gott som alla samhällsgrupper, oavsett kön, ålder eller partisympati, jämfört med 2019. Snarare har pandemin haft en viss utjämnande effekt, där spridningen i olika gruppers förtroendebedömningar har

minskat. Exempelvis var förtroendedifferensen mellan individer som står ideologiskt klar till vänster respektive klart till höger minskat från 12 procentenheter 2019 (73 respektive 61 procent stort förtroende) till 8 procentenheter 2021 (85 respektive 77 procent stort förtroende). Likaså har skillnaderna i förtroendebedömningar bland människor som är mycket nöjda med hur den svenska demokratin fungerar och människor som inte är särskilt nöjda, eller inte alls nöjda, med demokratin, minskat från 29 procentenheter 2019 (80 respektive 51 procent stort förtroende) till 23 procentenheter 2021 (88 respektive 65 procent stort förtroende).

Förändringar i olika samhällsgruppers förtroende för universitet/högskolor respektive radio/tv är däremot mer modesta. Skillnaderna är i de flesta fall små och inte signifikanta. För radio/tv syns en viss uppgång i förtroendet hos unga under 30 år, hos personer klart till vänster, V-sympatisörer samt hos personer som är mycket nöjda med demokratin (tabell 1). Vidare kan en viss nedgång i förtroendet för radio/tv noteras bland sympatisörer till Sverigedemokraterna.

Förtroendet för riksdagen har likt förtroendet för sjukvården ökat i flera samhällsgrupper. Ökningen kan bland annat noteras bland både kvinnor och män, bland äldre och låg- respektive högutbildade, bland personer som identifierar sig ideologiskt till vänster respektive klart till höger, bland sympatisörer till Vänsterpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet (tabell 1). Lägst förtroende för samtliga fyra samhällsinstitutioner har Sverigedemokraternas sympatisörer samt personer som inte är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige. Bland personer som är mycket nöjda med demokratin har 76 procent stort förtroende för riksdagen, vilken kan jämföras med 9 procent bland personer som är missnöjda med hur demokratin fungerar. Sett till partisympati är skillnaderna störst mellan sympatisörer till Socialdemokraterna och Sverigedemokraternas sympatisörer, där 62 respektive 11 procent uttrycker stort förtroende för riksdagen. Tidigare analyser har kunnat visa på en ökad partipolitisering i förtroendet för flera samhällsinstitutioner, däribland de politiska (Andersson & Oscarsson, 2020b).

Det finns i vissa fall systematiska skillnader mellan olika samhällsgruppers förtroendebedömningar. Exempelvis har kvinnor, högutbildade och personer som står till vänster i politiken generellt högre förtroende för universitet/högskolor, radio/tv och riksdagen jämfört med män, lågutbildade och personer som står politiskt till höger (tabell 1). För universitet/högskolor gäller dock att yngre har större förtroende än äldre, medan äldre i sin tur har större förtroende för radio/tv jämfört med yngre. I båda fallen handlar det rimligen om erfarenhet och ett slags närhetsprincip, då andelen med erfarenhet av högre utbildning är större bland yngre än bland äldre, medan äldre i sin tur är betydligt mer frekventa konsumenter av innehållet i radio och tv jämfört med yngre.

Tabell 1 Andel stort förtroende för sjukvården, universitet/högskolor, radio/tv och riksdagen i olika samhällsgrupper, 2019 och 2021 (procent)

	Sjukvården			Universitet/ högskolor			Radio/tv			Riksdagen		
	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.
Kön												
Kvinnor	68	79	+11	60	65	+5	59	62	+3	33	43	+10
Män	67	79	+12	60	60	+0	52	53	+1	29	38	+9
Ålder												
16–29 år	63	78	+15	70	75	+5	43	49	+6	35	38	+3
30–49 år	65	75	+10	70	71	+1	52	50	-2	33	40	+7
50–64 år	67	78	+11	56	61	+5	57	60	+3	32	41	+9
65–85 år	72	83	+11	50	52	+2	63	65	+2	27	42	+15
Utbildningsnivå												
Låg	69	79	+10	37	40	+3	56	50	-6	21	35	+14
Medel	65	78	+13	57	57	+0	52	58	+6	29	35	+6
Hög	72	82	+10	74	77	+3	62	66	+4	40	51	+11
Vänster-/högerideologi												
Klart till vänster	73	85	+12	69	72	+3	64	70	+6	46	56	+10
Något till vänster	72	83	+11	68	74	+6	69	70	+1	41	58	+17
Varken vänster/höger	65	73	+8	52	52	+0	52	50	-2	27	32	+5
Något till höger	68	82	+14	61	64	+3	54	55	+1	29	32	+3
Klart till höger	61	77	+16	52	57	+5	40	42	+2	18	28	+10
Partisympti												
Vänsterpartiet	72	79	+7	69	72	+3	62	69	+7	33	44	+11
Miljöpartiet	73	79	+6	78	83	+5	67	72	+5	41	(49)	(+8)
Socialdemokraterna	73	86	+13	62	66	+4	68	69	+1	47	62	+15
Centerpartiet	78	83	+5	74	75	+1	68	69	+1	41	54	+13
Liberalerna	69	83	+14	70	81	+11	67	63	-4	47	(38)	(-9)
Kristdemokraterna	71	80	+9	61	59	-2	50	46	-4	28	(23)	(-5)
Moderaterna	67	83	+16	64	64	+0	53	56	+3	30	32	+2
Sverigedemokraterna	56	66	+10	35	38	+3	37	31	-6	6	11	+5
Nöjd med demokratin												
Mycket nöjd	80	88	+8	83	81	-2	74	83	+9	70	76	+6
Ganska nöjd	76	85	+9	63	68	+5	60	63	+3	32	42	+5
Inte särskilt/inte alls nöjd	51	65	+14	36	44	+6	31	32	+1	6	9	+3

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?'. Svarsalternativen var 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Tabellen visar andel mycket/ganska stort förtroende. Låg utb.=ej fullgjord alt. fullgjord grundskola (el. motsv. obligatorisk skola). Medel utb.=studier vid/examen från gymnasium/folkhögskola (el. motsv.) alt. eftergymnasial utb. eller studier vid högskola/universitet. Hög utb.=examen från högskola/universitet alt. studier vid/examen från forskarutbildning. Frågorna om ideologi respektive partisympti löd 'Man talar ibland om att politiska åsikter kan placeras in på en vänster–högerskala. Var någonstans skulle du placera dig själv på en sådan skala?' samt 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. Frågan om nöjdhet med demokratin löd 'Allmänt sett, hur nöjd är du med det sätt på vilket demokratin fungerar i Sverige?' med svarsalternativen 'Mycket nöjd', 'Ganska nöjd', 'Inte särskilt nöjd' och 'Inte alls nöjd'. De två sista svarsalternativen har slagits samman i tabellen p.g.a. lågt antal svarande. Resultat inom parentes = under 80 svarspersoner. Dessa resultat bör tolkas med försiktighet.

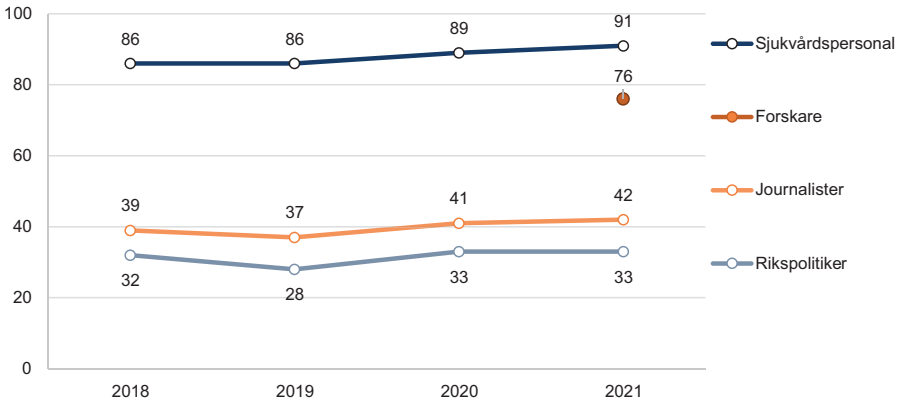
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019 och 2021.

Nio av tio har stort förtroende för sjukvårdens personal

Tidigare studier om förtroende har kunnat visa på ett klart samband mellan institutionsförtroende och förtroendet för de grupper som är verksamma inom respektive institution. Analyser av samspelet med institutionsförtroende har bidragit till förståelsen av hur olika grupper bedöms, exempelvis att sjukvården som institution och sjukvårdens personal båda värderas högt, medan förtroendet för lärare oftast har varit något högre än förtroendet för skolan (Holmberg & Weibull, 2005).

Respondenterna i 2021 års nationella SOM-undersökning uttrycker störst förtroendet för sjukvårdens personal, för vilka 91 procent uppger att de har mycket eller ganska stort förtroende (figur 2). Vidare uppger 76 procent stort förtroende för forskare, medan 42 procent har stort förtroende för journalister. En tredjedel av de svarande, 33 procent, har stort förtroende för politiker på riksnivå. Förtroendebedömningarna präglas av stabilitet över tid. För gruppen forskare har frågan bara ställts i sin nuvarande form 2021, varför någon jämförelse bakåt inte är möjligt. För sjukvårdspersonal kan ses en förtroendeökning om 5 procentenheter sedan 2019. Trots stor belastning på sjukvården under pandemin, är förtroendet för sjukvårdens personal fortsatt mycket högt.

Även förtroendet för journalister har stärkts något sedan hösten 2019. Förtroendet för yrkesgruppen ligger ungefär mittemellan förtroendet för samhällsinstitutionerna radio/tv respektive dagspressen (se figur 1 respektive figur 2), vilket motsvarar den genomsnittliga bedömningen av det samlade förtroendet för radio/tv och dagspressen. Jämfört med förtroendet för sjukvården som institution, vilket i relation till andra samhällsinstitutioner ligger på en hög nivå, åtnjuter sjukvårdens personal ett om möjligt ännu högre förtroende. Förhållandet är likartat också för forskare, vars förtroendekapital är högre jämfört med de institutioner som många inom yrkesgruppen är verksamma vid – universitet och högskolor. För rikspolitiker är förhållandet det motsatta – förtroendet för riksdagen är större än förtroendet för politikerna.¹

Figur 2 Andel stort förtroende för olika yrkesgrupper, 2018–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande yrkesgrupper sköter sitt arbete?' med svarsalternativen 'Mycket stort förtroende'; 'Ganska stort förtroende'; 'Varken stort eller litet förtroende'; 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Figuren visar andel mycket/ganska stort förtroende. Antal svarande 2021 var 1 518.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2018–2021.

Vid en jämförelse mellan olika samhällsgruppers förtroende för de fyra yrkesgrupperna, kan dels noteras att förändringen i förtroendebedömningarna är relativt små i de flesta grupper, dels konstateras att skillnaderna mellan olika gruppers bedömningar följer ungefär samma mönster som för institutionsförtroendet. När det gäller förändringar mellan 2019 och 2021 kan en ökning ses i andelen unga med förtroende för sjukvården (tabell 2). Även bland personer som inte är nöjda med demokratin i Sverige har andelen förtroendefulla ökat något. Förtroendet för journalister har framför allt ökat bland äldre, lågutbildade, personer som står något till höger i politiken samt personer som är mycket nöjda med demokratin. Förtroendet för rikspolitiker har i sin tur ökat mest bland äldre, lågutbildade samt bland Centerpartiets sympatisörer.

Tabell 2 Andel stort förtroende för sjukvårdspersonal, forskare, journalister och rikspolitiker i olika samhällsgrupper, 2019 och 2021 (procent)

	Sjukvårdspersonal			Forskare			Journalister			Rikspolitiker		
	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.	2019	2021	Diff.
Kön												
Kvinnor	87	91	+4	-	77	-	39	45	+6	30	36	+6
Män	87	91	+4	-	75	-	34	39	+5	26	31	+5
Ålder												
16–29 år	77	87	+10	-	85	-	37	38	+1	27	33	+6
30–49 år	85	88	+3	-	81	-	38	45	+7	31	31	+0
50–64 år	88	91	+3	-	74	-	36	38	+2	30	34	+4
65–85 år	91	94	+3	-	71	-	36	44	+8	25	34	+9
Utbildningsnivå												
Låg	87	90	+3	-	62	-	30	39	+9	22	33	+11
Medel	85	91	+6	-	75	-	33	36	+3	24	28	+4
Hög	90	92	+2	-	82	-	46	53	+7	38	42	+4
Vänster/högerideologi												
Klart till vänster	87	91	+4	-	86	-	54	56	+2	42	46	+4
Något till vänster	91	91	+0	-	80	-	52	54	+2	41	46	+5
Varken vänster/höger	80	86	+5	-	68	-	34	36	+2	22	28	+6
Något till höger	89	95	+6	-	78	-	29	38	+9	26	27	+1
Klart till höger	88	93	+5	-	73	-	21	27	+6	16	19	+3
Partisynpat												
Vänsterpartiet	89	89	+0	-	81	-	54	58	+4	32	38	+6
Miljöpartiet	85	(89)	(+4)	-	(91)	-	42	(68)	(+26)	34	(53)	(+19)
Socialdemokraterna	91	93	+2	-	79	-	49	52	+3	46	49	+3
Centerpartiet	90	95	+5	-	82	-	46	53	+7	34	51	+17
Liberalerna	87	(90)	(+3)	-	(87)	-	39	(41)	(+2)	35	(33)	(-2)
Kristdemokraterna	92	(87)	(-5)	-	(59)	-	29	(25)	(-4)	26	(24)	(-1)
Moderaterna	91	94	+3	-	77	-	31	35	+4	27	24	-3
Sverigedemokraterna	81	88	+7	-	65	-	17	18	+1	3	9	+6
Nöjd med demokratin												
Mycket nöjd	91	96	+5	-	88	-	59	68	+9	64	64	+0
Ganska nöjd	92	93	+1	-	79	-	40	42	+2	31	35	+4
Inte särskilt/inte alls nöjd	75	83	+8	-	60	-	17	21	+4	2	5	+3

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande yrkesgrupper sköter sitt arbete?' med svarsalternativen 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Tabellen visar andel mycket/ganska stort förtroende. För kategorisering av utbildningsnivå samt formulering av frågor rörande ideologi, partisynpat och demokratinöjdhet, se tabell 1. Resultat inom parentes = under 80 svarspersoner. Dessa resultat bör tolkas med försiktighet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2019 och 2021.

Förtroendet för sjukvårdens personal är mycket likartat oavsett vilka samhällsgrupper som beaktas. Den enda större skillnad som kan utläsas är att personer som inte är nöjda med den svenska demokratin har ett något lägre förtroende för sjukvårdens personal jämfört med personer som är mycket nöjda med demokratin, 83 respek-

tive 96 procent. Förtroendet för forskare varierar däremot betydligt mer. Yngre, högutbildade, personer som står ideologiskt till vänster, sympatisörer till V, S och C samt personer som är mycket nöjda med demokratin har klart större förtroende för forskare jämfört med äldre, lågutbildade, personer som står ideologiskt till höger, SD-sympatisörer samt personer som inte är nöjda med demokratin. Som exempel kan nämnas att 82 procent av högutbildade och 62 procent av lågutbildade har stort förtroende för forskare, vilket innebär en differens om 20 procentenheter.

Resultaten är likartade för journalister respektive rikspolitiker. Bland Vänsterpartiets sympatisörer har exempelvis 58 procent stort förtroende för journalister, medan motsvarande andel hos Sverigedemokraternas sympatisörer är 18 procent, en differens om 40 procentenheter (tabell 2). För personer som är mycket nöjda respektive missnöjda med demokratin är differensen 47 procentenheter (68 respektive 21 procent förtroendefulla). När det gäller politikerförtroende kan nämnas att 49 respektive 51 procent av S- och C-sympatisörer uttrycker stort förtroende, medan endast 9 procent av SD-sympatisörerna gör samma bedömning. Störst är dock differensen mellan demokratiskt nöjda och demokratiskt missnöjda, där 64 procent av de mycket nöjda har stort förtroende för rikspolitiker medan en så låg andel som 5 procent bland de missnöjda uttrycker förtroende för politiker. Här handlar det således om en förtroendedifferens om 59 procentenheter mellan de båda grupperna.

Förtroendet för olika aktörers information om pandemin

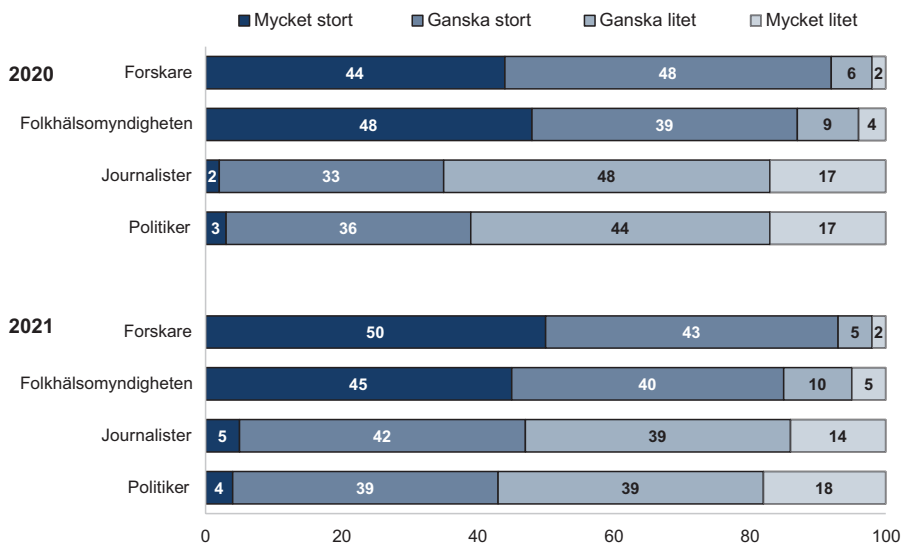
Utöver att respondenterna tillfrågades om deras förtroende för olika institutioner och grupper, har de även besvarat frågan om hur stort förtroende de har för ett antal aktörer när det gäller deras *information* om coronaviruset. Tre av dessa har tidigare omfrågats i egenskap av yrkesgrupper – forskare, journalister och politiker. Utöver dessa har även Folkhälsomyndigheten ingått i frågan om förtroende för olika aktörers information. Resultaten visar en tydlig skiljelinje mellan å ena sidan forskare/Folkhälsomyndigheten och å andra sidan journalister/politiker (figur 3).

Hösten 2020 hade cirka nio av tio svarande stort förtroende för den coronainformation som kommunicerats från forskare och från Folkhälsomyndigheten. Ett år senare, 2021, har förtroendet för forskares information om viruset stärkts något när det gäller andelen som säger sig ha *mycket stort* förtroende, från 44 till 50 procent. Jämfört med 2020 har också förtroendet för journalisters information om coronaviruset stärkts från 35 till 47 procent år 2021. Förtroendenivåerna ligger dock betydligt lägre för såväl journalister som politiker i jämförelse med förtroendet för forskare och Folkhälsomyndigheten. Omkring var sjätte person uppger sig ha mycket litet förtroende för den information som kommer från journalister och politiker.

Jämfört med det generella förtroendet för journalister och politiker, är dock förtroendenivåerna något högre när det gäller gruppernas information om coro-

naviruset (se figur 2 och 3). Det gäller framför allt politiker, vars förtroendekapital relaterat till pandemin är större än det generella förtroendet, även om det senare förvisso har ökat något under pandemin.

Figur 3 Förtroende för olika aktörers information om coronaviruset, 2020–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för följande aktörer när det gäller förtroende för information om coronaviruset?'. Svarsalternativen var 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Antal svarande var 1 797 år 2020 och 1 538 år 2021.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020–2021.

Även i den här frågan syns tydliga skillnader framför allt beroende på individernas vänster-högerposition, partisynpati och nöjdhet med demokratin (tabell 3). Personer som står ideologiskt till vänster har större förtroende för samtliga aktörer jämfört med personer ideologiskt till höger. Detsamma gäller för partisynpati, där framför allt Sverigedemokraternas sympatisörer utmärker sig genom ett betydligt lägre förtroende än övriga partisympatisörer. Det är särskilt tydligt i förtroendet för den information som kommer från journalister och politiker.

Graden av nöjdhet med demokratin spelar också stor roll för förtroendebedömningarna, där gruppen som är missnöjd med hur demokratin fungerar i Sverige är betydligt mindre förtroendefulla än gruppen som är mycket nöjd med demokratin. Differensen mellan de båda gruppernas förtroende för journalister är exempelvis 43 procentenheter (61 procent förtroende bland de mycket nöjda, 18 procent förtroende bland de missnöjda).

Andelen med stort förtroende för olika aktörers information om coronaviruset verkar däremot inte skilja sig nämnvärt mellan olika åldersgrupper. Med undantag för Folkhälsomyndigheten och journalister, för vilka kvinnor har något större förtroende än män, finns det inga tydliga könsskillnader i förtroendebedömningar.

Tabell 3 Förtroende för olika aktörers information om coronaviruset, 2020 och 2021 (procent)

	Forskare			Folkhälsomyndigheten			Politiker			Journalister		
	2020	2021	Diff.	2020	2021	Diff.	2020	2021	Diff.	2020	2021	Diff.
Kön												
Kvinna	93	95	+2	91	88	-3	43	46	+3	37	47	+10
Man	91	91	+0	84	82	-2	36	40	+4	33	47	+14
Ålder												
16–29 år	93	96	+3	85	87	+2	40	38	-2	31	44	+13
30–49 år	92	91	-1	85	84	-1	41	42	+1	38	48	+10
50–64 år	94	93	-1	89	86	-3	39	46	+7	36	46	+10
65–85 år	92	94	+2	89	86	-3	38	44	+6	34	48	+14
Utbildningsnivå												
Låg	86	86	+0	85	85	+0	33	40	+7	27	48	+21
Medel	92	93	+1	87	84	-3	37	41	+4	31	41	+10
Hög	95	96	+1	90	88	-2	46	48	-2	44	56	+12
Vänster/höger												
Klart t. vänster	97	95	-2	97	93	-4	54	55	+1	46	59	+13
Något t. vänster	95	96	+1	93	90	-3	52	59	+7	45	58	+13
Varken vänster/höger	87	90	+3	82	84	+2	34	37	+3	31	41	+10
Något t. höger	94	95	+1	89	87	-2	37	42	+5	32	49	+17
Klart t. höger	92	87	-5	80	71	-9	23	23	+0	23	25	+2
Partisynpat												
Vänsterpartiet	93	97	+4	94	91	-3	43	53	+10	43	61	+18
Miljöpartiet	(96)	(91)	(-5)	(90)	(90)	(+0)	(46)	(59)	(+13)	(54)	(65)	(+11)
Socialdemokraterna	94	95	+1	94	92	-2	54	56	+2	44	54	+10
Centerpartiet	97	100	+3	93	96	-3	55	67	+12	32	64	+32
Liberalerna	(98)	(90)	(-8)	(91)	(92)	(+1)	(48)	(32)	(-16)	(46)	(59)	(+13)
Kristdemokraterna	95	(93)	(-2)	87	(78)	(-10)	28	(44)	(+16)	27	(42)	(+15)
Moderaterna	95	95	+0	91	86	-5	34	36	+2	30	45	+15
Sverigedemokraterna	85	83	-2	67	71	+4	18	19	+1	23	23	+0
Nöjd med demokratin												
Mycket nöjd	96	99	+3	96	96	+0	68	61	-7	52	63	+11
Ganska nöjd	95	97	+2	93	92	-1	45	51	+6	39	55	+16
Inte särskilt/inte alls nöjd	86	83	-2	76	67	-9	19	18	-1	23	24	+1

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för följande aktörer när det gäller förtroende för information om coronaviruset?'. Svartalternativen löd 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Ganska litet förtroende' och 'Mycket litet förtroende'. Tabellen visar andel mycket/ganska stort förtroende. För kategorisering av utbildningsnivå samt formulering av frågor rörande ideologi, partisynpat och demokratinöjdhet, se tabell 1. Resultat inom parentes = under 80 svarspersoner. Dessa resultat bör tolkas med försiktighet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2020—2021.

Stabilt förtroende för centrala samhällsinstitutioner och yrkesgrupper genom pandemin

Den svenska befolkningen är internationellt känd för att i stor utsträckning lita både på sina medmänniskor och hysa stort förtroende samhällets institutioner. Det är ett resultat som även gäller under början av 2020-talet. Allmänhetens förtroende för några av de samhällsinstitutioner och yrkesgrupper som har haft särskilt stor betydelse under coronapandemin har hållit sig stabilt, och i vissa fall även ökat, under pandemin. I synnerhet sjukvårdens förtroendekapital har stärkts ytterligare, från en redan hög nivå. Tillsammans med sjukvårdens personal utmärker sig även forskare genom höga förtroendebedömningar. När frågan gäller förtroende för den information om coronaviruset som olika aktörer har försett samhället och dess medborgarna med, är det forskarkollektivet som tillsammans med Folkhälsomyndigheten drar det längsta förtroendestrået. Förtroendet för journalister och politiker ligger på en lägre nivå, även om båda grupperna har stärkt sitt förtroendekapital i samband med pandemin. För journalister gäller det både förtroendet för yrkesgruppen i sig och förtroendet för den information som journalister har förmedlat under pandemiåren. För rikspolitiker har det allmänna förtroendet för gruppen stärkts, en förändring som även kunnat ses i förtroendet för riksdagen.

Pandemin har onekligen bidragit till att stärka människors samhällsförtroende. Det gäller framför allt i relation till sjukvården. Oavsett kön, ålder, utbildningsnivå, ideologi eller partisympati, är resultatet tydligt – sjukvårdens förtroendekapital har stärkts i alla samhällsgrupper under pandemin. Ett liknande mönster framträder i förtroendet för Sveriges riksdag, även om det förekommer skillnader mellan vissa grupper. De största förändringarna står äldre, lågutbildade, personer som står något till vänster samt sympatisörer till Socialdemokraterna och Centerpartiet, för. Det är i dessa grupper som förtroendet för riksdagens arbete har ökat mest. Sett till förtroendet för olika yrkesgrupper är rörelsen i bedömningarna inte lika påtaglig som för institutionerna. Yngres förtroende för sjukvårdens personal har stärkts, likaså har äldres och lågutbildades förtroende för svenska politiker ökat. I övrigt är det svårt att urskilja några tydliga mönster i hur förtroendebedömningarna specifika grupper har skiftat före och under pandemin.

Huruvida det stärka förtroendet för flera av de samhällsinstitutioner och yrkesgrupper som granskats i det här kapitlet kommer att hålla i sig även efter pandemin återstår att se. Hösten 2022 stundar allmänna val till riksdag, region och kommun, vilket i tidigare års mätningar har visat sig kunna generera i en valårseffekt när det gäller människors förtroende för samhällets institutioner och aktörer. Frågan är om förtroendet kommer att öka ytterligare, eller om pandemin redan har pressat förtroendenivåerna till det yttersta.

Not

- ¹ Sambanden mellan institutionsförtroende och yrkesgruppsförtroende är: sjukvården – sjukvårdspersonal 0,59, universitet/högskolor – forskare 0,43, radio/tv – journalister 0,56, riksdagen – rikspolitiker 0,69. Sambandsmättet som använts är Pearsons r och samtliga samband har en signifikansnivå på 0,000.

Referenser

- Andersson, Ulrika & Henrik Oscarsson (2020a). Institutionsförtroendet inte lika politiserat under pandemin. Rapport från SOM-undersökningen om coronaviruset våren 2020. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika & Henrik Oscarsson (2020b). (Parti-)politiserat institutionsförtroende. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika, Carlander, Anders, Grusell, Marie & Patrik Öhberg (2021). Ingen anledning till oro(?) – Inledningskapitel. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro(?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bargain, Olivier & Ulugbek Aminjonov (2020). Trust and compliance to public health policies in times of COVID-19. *Journal of Public Economics*, 192: 104316.
- Chrysochoidis, George M., Strada, Anna & Athanasios Krystallis (2009). Public trust in institutions and information sources regarding risk management and communication: Towards integrating extant knowledge. *Journal of Risk Research*, 12(2): 137–185.
- Dinesen, Peter T. & Mads M. Jæger (2013). The effect of terror on institutional trust: New evidence from the 3/11 Madrid Terrorist attack. *Political Psychology*, 34(6): 917–926.
- Farrell, Henry (2009). *The Political Economy of Trust: Institutions, Interests, and Inter-Firm Cooperation in Italy and Germany*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Hetherington, Marc J. & Michael Nelson (2003). Anatomy of a rally effect: George W. Bush and the war on terrorism. *PS: Political Science & Politics*, 36(1): 37–42.
- Holmberg, Sören & Lennart Weibull (2005). Rimligt förtroende? I Sören Holmberg & Lennart Weibull (red) *Lyckan kommer, lyckan går*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Korsgaard, Audrey M., Holly H. Brower & Scott W. Lester (2015). It isn't always mutual: A critical review of dyadic trust. *Journal of management*, 41(1): 47–70.
- Mueller, John E. (1973). *War, Presidents, and Public Opinion*. New York: Wiley.
- Möllering, Guido (2006). *Trust: Reason, Routine, Reflexivity*. Bingley, UK: Emerald Group Publishing Limited.
- Nannestad, Peter (2008). What have we learned about generalized trust, if anything? *Annual Review of Political Science*, 11: 413–436.

- Newton, Ken & Sonja Zmerli (2011). Three forms of trust and their association. *European Political Science Review*, 3: 169–200.
- Newton, Kenneth, Stolle, Dielind & Sonja Zmerli (2018). Social and political trust. I Eric M. Uslander (red) *The Oxford Handbook of Social and Political Trust*. New York: Oxford University Press.
- Nielsen, Rasmus K. Fletcher, Richard, Newman, Nic, Brennen, J. Scott & Philip N. Howard (2020). *Navigating the 'infodemic': How people in six countries access and rate news and information about coronavirus*. Oxford: Reuters Institute.
- Riedl, René & Andrija Javor (2012). The biology of trust: Integrating evidence from genetics, endocrinology, and functional brain imaging. *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, 5(2): 63–91.
- Polisen (2022a). Omfattande utredningar väntar efter upploppen i Malmö. Publicerad 2022-04-18. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/april/uppfoljning-upplopp/>
- Polisen (2022b). Upploppen under påskhelgen – en uppdatering av läget. Publicerad 2022-04-26. <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2022/april/upploppen-under-paskhelgen--en-uppdatering-av-laget/>
- Robbins, Blaine G. (2016). What is trust? A multidisciplinary review, critique, and synthesis. *Sociology Compass*, 10(10): 972–986.
- Uslaner, Eric M. (2003). Varieties of Trust. *European Political Science*, 2: 43–49.
- Vaisey, Stephen (2009). Motivation and Justification: A Dual-Process Model of Culture in Action. *American Journal of Sociology*, 114: 1675–1715.

